

### **Kaynakça**

- IBBY-UNESCO (1996) "Links to literacy-writing, illustrating, selling and disrtibuting books for children and young people" *IBBY-UNESCO Workshop: 19-21 Sept. 1996, Bratislava: Report*. Nien: Institute.
- International Institute for Children's Literature and Reading Research (IICLRR)* (1996) (Brochure) Wien:Institut

Yrd. Doç. Dr. Bülent Yılmaz  
*H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü*

## Okuma Alışkanlığı Sorunu ile Bir Mücadele Örneği ve Türkiye İçin Öneriler\*

### Giriş

Okuma alışkanlığı, gerek bireysel gerekse toplumsal düzeydeki bilgi tüketiminin (kullanımının) temel aracı olarak düşünülebilir. Bilgi tüketiminin yoğunluğu okuma alışkanlığının düzeyi ile yakından ilgili görünmektedir. Bilginin toplumsallaşması anlamına gelen bilgi tüketimi bir toplumun sağlıklı gelişiminde önemli bir güç ve ölçüttür. Eğer bir toplumda bilgi yeterince tüketilmiyorsa, o toplumun okuma alışkanlığı düzeyinin yüksek olması beklemez. Aynı biçimde, bir toplumda okuma alışkanlığı düzeyi yükselmedikçe bilgi tüketiminin artmasını beklemek de gerçekçi bir yaklaşım olmayacaktır. O halde, okuma alışkanlığı sorununun temelli çözümü için bir ülkede bilginin tüketilmesini sağlayacak/gerektirecek, bilgiyi yaşam için organik gereksinim durumuna getirecek bir eğitim/ kültür yapısı ile bu yapıyı işletecek kurum/kuruluşlara gereksinim vardır. Bir başka deyişle, bir birey ya da toplumda okuma alışkanlığı yaratma ve geliştirme için bilgi tüketimini zorunlu kılan eğitim sistemi ve kültür dokusu altyapı niteliği taşıırken, bu sistemi çalıştıracak ve bu dokuyu koruyup-geliştirecek çeşitli nitelik ve statüdeki araçlar (kurumlar) sözü edilen altyapının hem gereği hem de sonucu olacaktırlar.

Kısaca, bir ülkede bilgi tüketimini sağlayan bir güç olarak okuma alışkanlığı sorun niteliğine sahip ise, bu sorunu çözmek için sistem-doku ve araçlar bütünselliğini gözden kaçırmamak zorunludur. Burada, sistem ve doku araçları yaratırken, uygun araçlar da sistem ve dokuyu çalıştırmakta/korumaktadırlar. Sistem ve doku temelinden yoksun araçlar ile, araçlardan yoksun sistem ve doku, okuma alışkanlığı sorununda aynı sonucu yaratacak eksikliğin iki boyutudur. Dolayısıyla, okuma alışkanlığı sorunu irdeleirken, soruna sistem/doku ve araçlar bağlamında yaklaşılmalıdır.

Avusturya, yaptığımız araştırma<sup>1</sup> sonucu ulaştığımız kanıya göre, okuma alışkanlığı sorununu hem sistem/doku ve hem de araçlar (kurum-kuru-

\* Bu araştırma için burs veren Avusturya-Viyana Uluslararası Çocuk Literatürü ve Okuma Araştırması Enstitüsü ile katkıda bulunan TKD Ankara Şubesi'ne ve çalışmalarım sırasında yardımcı olan Cennet Ürün'e teşekkür ederim.

<sup>1</sup> 25 Haziran-24 Temmuz 1998 tarihleri arasında Viyana'da gerçekleştirilen araştırma.

luşlar) bağlamında genelde çözümlenmiş bir ülke görünümündedir. Biz bu yazıda, okuma alışkanlığı sorununun, Avusturya için araçlar (kurum-kuruluşlar) yanını irdeleyerek Türkiye için yararlanılabilecek noktaların altını çizmek istiyoruz. Bu nedenle, öncelikle, Avusturya'da okuma alışkanlığı sorunu ile mücadele eden bazı kurum ve kuruluşları tanıtıp, genel bir değerlendirme yapmayı planlıyoruz.

## **Avusturya'da Çocuk Literatürü ve Okuma Alışkanlığı Sorunu ile İlgili Çaba Harcayan Kurum ve Kuruluşlar<sup>2</sup>**

1. Federal Bilim, Ulaştırma ve Sanatlar Bakanlığı (*Federal Ministry of Science, Transport and the Arts*)
  - a. Çocuk Literatürünü Geliştirme Bölümü (*Division for Promoting Children's Literature*)
  - b. Çocuk ve Gençlik Literatürü Komisyonu (*Commission for Children's and Juvenile Literature*)
2. Çocuk ve Gençlik Literatürü Çalışma ve Enformasyon Merkezi (*Study and Information Center for Children's and Juvenile Literature*)
3. Çocuk Literatür Evi (*Children's Literature House*)
  - Avusturya Çocuk Kitap Klubü (*The Austrian Children's Book Club*)
  - Uluslararası Çocuk Literatürü ve Okuma Araştırması Enstitüsü (*International Institute for Children's Literature and Reading Research*)
  - Kütüphane ve Medya Merkezi (*Library and Media Center*)

### **1. Federal Bilim, Ulaştırma ve Sanatlar Bakanlığı**

#### **a) Çocuk Literatürünü Geliştirme Bölümü**

1983'te kurulmuş.

#### Temel etkinlikleri

- Çocuk edebiyatını geliştiren nitelikte çocuk ve gençlik kitaplarına ödül vermek

<sup>2</sup> Enstitü ile ilgili bilgiler IBBY-UNESCO (1996); IICLRR (1996) adlı kaynaklardan ve 25 Haziran-24 Temmuz 1998 tarihleri arasında ilgili Enstitü'den Alice Krotky ile yapılan görüşmelerden elde edilmiştir.

- Enstitü ile birlikte “1000 a Buch” adlı çocuk literatürü dergisini çıkarmak (yılda 6 sayı)
- Burs programı (uzmanlar için) sunmak.

## **b) Çocuk ve Gençlik Literatürü Komisyonu**

Federal Bakanlığa bağlı olarak 1947’de kurulmuş.

### Temel etkinlikleri

- Kitaplar için yıllık nitelik testi (yaklaşık 1400 kitap) yapmak. (Bu değerlendirmeleri Avusturya’daki ilgili bütün örgüt ile kurum temsilcileri ve uzman kişilerden oluşan bir kurul yapmaktadır.
- Yayınlar (Aylık yeni yayın listesi, yıllık en çok satan kitap listesi ve ayın kitabı) yapmak.
- Ödüller vermek.
- Gezici sergiler düzenlemek.
- Burs programlarını desteklemek.
- Workshop, seminer ve konferanslar düzenlemek.

## **2. Çocuk ve Gençlik Literatürü Çalışma ve Enformasyon Merkezi**

1947’de kurulmuş.

### Temel etkinlikleri

- Din ağırlıklı çocuk kitapları için eleştirel değerlendirmeler yapmak ve yeni yayınların kataloglarını hazırlamak.
- Dersler, tartışmalar, seminerler (Kreşler, okullar ve gençlik klüplerinde) düzenlemek.
- Yayınlar yapmak.

## **3. Çocuk Literatürü Evi**

1993’te kurulmuş (Kitap Klubü ve Enstitü’den sonra)

### Temel etkinlikleri

- Güncel etkinlik programları hazırlamak (yazar günleri, kitap okuma günleri, drama, resim ve çizim, yazarlarla söyleşi).
- Kitap sergileri düzenlemek.

**a) Avusturya Çocuk Kitap Klubü**

II. Dünya Savaşı sonrası acil eğitim gereksinimleri sonucu 1948'de kurulmuş ve bu konuda öğretmenler önemli roller üstlenmişlerdir.

**Temel etkinlikleri**

- Gençlerin okuma ilgi ve yeteneklerini geliştirmek.
- Halkın ilgisini çocuk literatürüne çekmek.
- Çocuk literatürünün niteliği konusunda (kitapların niteliği konusunda) öğretmenlere, ailelere ve öğrencilere bilgi sağlamak (Aylık yaklaşık 180 güncel kitap hakkında).
- Üyelerine kitap fiyatlarında indirim yapmak.

Üyelerin katkıları, diğer enstitülerin yardımı ve Federal Hükümetin desteği ile ayakta durmaktadır.

**b) Uluslararası Çocuk Literatürü ve Okuma Araştırması Enstitüsü**

1965'te kurulmuş.

**Temel etkinlikleri**

- Belge ve bilgi sağlamak.
- Çocuk kitap işleri ile ilgili belli başlı bütün ulusal ve uluslararası enstitü ve organizasyonlarla ilişki kurmak.
- Konferans, seminer ve workshoplara düzenlemek.
- Sergiler düzenlemek.
- Okuma alışkanlığını artırma etkinlikleri düzenlemek.
- Yayınlar yapmak.

**c) Çocuk Literatürü Kütüphane ve Medya Merkezi**

1992'de kurulmuş.

**Temel etkinlikleri**

- Kinderliteraturhous kütüphanesinin yönetimi.

Bu kütüphane, Enstitü ve Kitap Klubünün ortak kütüphanesidir. 40.000 Almanca, 10.000 uluslararası çocuk ve gençlik kitabı, 5000 edebiyat dışı kitap ve 50 süreli yayın bulunmaktadır.

## Değerlendirme

Bir ülkede, okuma alışkanlığı sorununun çözümünde çaba harcayan kurum ve kuruluşların nicelik, nitelik, hizmet ve etkinlikleri sorunun araçlar yanını ifade ederken, bunlar, o ülkenin sistem/doku yanına ilişkin ipuçlarını da sunmaktadır. Bu bağlamda değerlendirecek olursak; Avusturya'da;

1. Okuma alışkanlığı sorunu ile ilgili kurumlar içinde 1947 yılında kurulanı var iken, 1965 ve 1993 yılında kurulanlar da vardır. Bu, şu anlamlara gelmektedir:
  - a) Okuma alışkanlığı sorunu ile mücadele oldukça eski tarihe (50 yıl öncesine) gitmektedir.
  - b) Okuma alışkanlığı sorunu ile sürekli bir mücadele sözkonusudur. Çünkü 20-30 yıl aralarla yeni kurumlar oluşturulmaktadır.
  - c) Okuma alışkanlığı sorunu ile ciddi bir mücadele sözkonusudur. Enstitü, klüp, komisyon vb. örgütlenmeler bu ciddiyetin somut göstergesidirler.
  - d) Sorunun önemini erken kavramışlar ve bu önemin sürdüğünün farkındadırlar. İlk kurum 1947'de kurulmuş ve halen çalışmaktadır.
2. Çocuk literatürünün, okuma alışkanlığı sorununun en önemli parçası/yanı olduğu düşünülmektedir.
3. Okuma alışkanlığı sorununun çözümünde öncelikle hedeflenen temel grup çocuklar ve gençlerdir.
4. Okuma alışkanlığı ve çocuk literatürü sorununun çözümü tek bir kurumdan beklenmemekte, gereksinim oldukça yeni örgütlenmelere gidilmektedir.
5. Okuma alışkanlığı ve çocuk literatürü sorunu ile ilgilenen kurumlar arasında gönüllü ve sürekli işbirliği sözkonusudur.
6. Kurumlar bağımsız ve günlük politikadan uzaktır.
7. Devlet kurumlara genelde yeterli desteği vermektedir. Yani, devlet okuma alışkanlığı ve çocuk literatürü konusunda yeterli duyarlılığa sahiptir.
8. Çocuklar toplumda en çok duyarlılık gösterilen, önemsenen gruptur. Önemseme somut olarak görülmektedir.

## Sonuç ve Öneriler

Daha önce belirtildiği gibi araçlar (kurum ve kuruluşlar) sistemin/dokunun ürünüdürler. Avusturya'da sözü edilen kurumları yaratan bilgi kullanımını zorunlu kılan eğitim yapısı ile kültür dokusudur. Ancak kurumlar da bu sistem ve yapının yaşatılması ve geliştirilmesinde önemli roller üstlenmektedirler.

Türkiye için düşünüldüğünde, sistemin/dokunun yokluğunda bu tür araçların varlığını savunmanın doğru/sonuç verici olmayacağı söylenebilir. Sistemi/dokuyu yaratmadan araçları yaratabilir miyiz; daha da önemlisi yaşatabilir miyiz? Ancak, bu noktada başka sorular da sorulabilir: Sistemi/dokuyu kim ve ne yaratacaktır? Sistemi ve dokuyu yaratmada araçların (kurumların) rolü yok mudur? Bu çerçevede bakıldığında, Türkiye'de okuma alışkanlığını yaratacak bilgi kullanımını organik bir gereksinime dönüştürmüş eğitim sistemi ile kültür dokusunun varlığından söz etmek olanaklı görünmemektedir. Ancak, bu yoksunluk, bu sonuca ilişkin araçları (kurumları) yaratmamayı gerektirmemektedir. Araçları yaratmak, en azından sistem/doku yokluğunu sorgulamanın bir başlangıcı olabilecektir. Sorgulamak yaratmanın koşullarından birisidir. Bu bağlamda Türkiye için somut önerilerimiz şunlardır:

1. Merkezi yönetim yapısına sahip Türkiye'de, Milli Eğitim ve Kültür Bakanlıkları okuma alışkanlığı ve çocuk literatürü sorunu ile mücadeleyi hedefleyen birimler oluşturmalıdırlar (Bu birim merkezde şube müdürlüğü, daire başkanlığı vb., taşrada ise kültür müdürlükleri ve milli eğitim müdürlükleri içinde bir birim olabilir).
2. İlgili Bakanlıklar okuma alışkanlığı ve çocuk literatürü ile ilgilenen kurulan ya da kurulacak olan dernek, vakıf, enstitü vb. kurumlara öncelikle finansal yönden yeterli desteği göstermelidirler. Bu yapılanmalara önderlik etmelidir.
3. Milli Eğitim Bakanlığı, çocuklarda okuma alışkanlığını yaratacak nitelikte bir eğitim sistemini kurana kadar şimdilik bu konuya ilişkin kısa vadeli önlemler de almalıdır. Ders programları ve okul kütüphaneleri bu anlamda çok önemli olanaklar sunabilecektir.

Sözü edilen öneriler istendiği takdirde uygulamaya yönelik olarak ayrıntılandırılabilir. Bir kopyasını kendilerine göndereceğimiz bu yazıya Bakanlıklar ilgi gösterdikleri takdirde ilgili kişi ve kurumlar gerekli desteği vere-

ceklerdir. Ancak, bu konuda umutlu olmak için koşulların varlığı tartışılır görünmektedir. 7 milyon nüfuslu bir ülkede çocuk literatürü ve okuma alışkanlığı sorunu ile mücadele eden altı kurumun olması; her yıl 800-1000 çocuk kitabının yayımlanması, buna karşın, altmış milyon nüfusa sahip Türkiye’de bildiğimiz kadarıyla sözü edilen konularda yalnızca bir dernek bulunması ve yayımlanan yıllık çocuk kitabı sayısının 200’lerde olması ülkemizdeki olumsuzluğun boyutlarını netleştirmektedir. Umutlu olmak için öncelikle bu olumsuzluğun giderilmesi gerekmektedir.

### **Kaynakça**

- IBBY-UNESCO (1996) “Links to Literacy-Writing, Illustrating, Selling and Distributing Books for Children and young people” *IBBY-UNESCO Workshop: 19-21 Sept. 1996, Bratislava Report*.
- International Institute for Children’s Literature and Reading Research (IICLRR)* (1996) (Brochure) Wien: Institut.

Yrd.Doç.Dr. Bülent Yılmaz  
*H.Ü. Kütüphanecilik Bölümü*